teadete järgi) taanlastega Tallinnas läbirääkimisi, mis võib-olla viisid mingisuguse kokkuleppeni mõlemate poolte vahel; taanlaste seisukorda arvesse võttes oleks see arusaadav. Kui kun. oli tagasi pöördunud Rootsi, jättes Lihulasse mõlemad ülalmainitud võimukandjad 500 mehega, tulid augustis 1220 saarlased lossi piirama. Rootslased ei suutnud tarvilikku vastupanu avaldada, kaotasid lahingu lossi juures ja tapeti. — J. oli heas vahekorras katoliku kirikuga ja kinnitas endiste kuningate poolt kiriklikkudele asutistele annetatud privileegid. Ta suri juba 1222. a. Alvastras. Temaga kustus Sverkerite sugu Rootsi troonil.

Läti Henriku kroonika (ed. W. Arndt, *Scr. rer. Germ.* XXIII); E. Pabst, Heinrichs v. Lettland Lifl. Chronik (1867); H. G. Porthan, *De expeditione Johannis I-mi Svercheridae, in Livoniam* (1798); A. H. Virkkunen, Itämeren suomalaiset saksalaisen valloituksen aikana (1907); K. B. Westman, Den svenska kyrkans utveckling från St. Bernhards tidevarv till Innocentius III:s (1915); S. Tunberg, Sveriges historia II. Äldre medeltiden (1926). *A. R. C.*

JOHAN III, Rootsi kuningas, sünd. Stegeborgis Rootsis 20. XII 1537 kun. Gustav Vaasa (vt.) pojana. Olles oma isa lemmikpoeg sai J. hea kasvatuse ja tundis juba varakult huvi kirjanduslikkude küsimuste vastu. Kui Gustav Vaasa otsustas jagada hertsogkonnad oma nooremaile poegadele, sai J.-i osaks a. 1556 Soome, mis päritava riigiosana pidi kuuluma J.-ile ja tema soole. Aegsasti hakkas J., kes Rootsi-Vene sõja ajal aa. 1555—56 oli määratud Soome asevalitsejaks, teotsema Liivi küsimusis. Gustav Vaasagi oli oma valitsuse algaastail pühendanud tähelepanu Liivi asjadele, ja on teada, et juba ordumeister Heinrich v. Galen a. 1553 läkitas saatkonna Rootsi abi paluma. Selle järel oli mitu korda esile kerkinud küsimus Rootsi toetusest Liivimaale. A. 1557 on J. ühendusse astunud ordumeistriga, kuid alles Vene-Liivi sõja puhkemise järel arenesid asjad kiiremas tempos. Jaanipäeva paiku 1558. a. ilmusid ordumeistri saadikud J.-i juurde laenu palvega, misjuures laenu summa lubati määratud ajaks tasuda. Ka saatis J. oma esindajana Henrik Klausi p. Horni (vt.) Tallinna olukorrist ja võimalusist teateid hankima. Gustav Vaasa polnud täitsa päri J.-i plaanidega ja hoiatas teda, kuid sellest hoolimata pidas hertsog suvel 1558 Tallinnaga läbirääkimisi linna alistumisest Rootsile. Et Gustav Vaasa oli õige ettevaatlik ja ei tahtnud end Liivi asjusse segada, arendas J. oma Liivi politikat isa selja taga, misjuures tema vend prints Eerik (vt. Eerik XIV) J.-ile abiks olles toetas viimase kavatsusi Baltimail Rootsile kindlat jalgealust luua. Kui Eerik troonile astus, muutus seisukord. Vennad asusid eri arvamisel hertsogkondade õiguste kohta ja ainult väga vastu tahtmist kirjutas J. alla nn. Arboga artiklid (a. 1561), mis reguleerisid kuninga ja hertsogite vahekorra. Juunis s. a. läks Harju ja Viru rüütelkond ning Tallinna linn üle rootslaste poole. Kui nüüd J. ühendusse astus Poola kun. Sigismund II Augustiga (vt.), kelle kätte oli langenud osa Liivimaast ja kes Baltimail oli Rootsi võistlejaks, ning kui J. a. 1562 naitus Poola printsessi Katariina Jagellonica'ga, sattusid vennad tülli, mis sellega lõppes, et Eerik, süüdistades J.-it äraandlikes plaanes, laskis ta vangistatuna Rootsi saata. Üle 4 a. kestnud vangipõlve järel vabastati J. 1567. a., mil kun. Eeriku vaimunõtrus selgesti ilmnes. Kui Eerik a. 1568 troonilt tagandati, pääsis J. tema asemel kuningaks, kelleks teda tunnustati esialgse kõhklemise järele ka Eestimaal. 7-aastane sõda lõpetati J.-i ajal a. 1570 Stettini rahuga. Samal a. piirasid tsaar Ivan IV-da (vt.) väed »kuningas« Magnusega (vt.) eesotsas Tallinnat, kuid pidid 30-nädalase piiramise järel sellest loobuma märtsis 1571. Sama a. lõpul tungisid venelased jällegi Eestimaale ja nüüd kestis mitu a. väike sissisõda rööv- ja laastamiskäikudega. Kui venelased 1575. a. alul jälle olid Tallinnat ähvardanud ja tunginud õige kaugele Lääne- ja Pärnumaale, vallutades Pärnugi, alati Rootsi ja Vene vahel rahu-läbirääkimisi Siestarjoel suvel 1575, kuid need katkesid, sest venelased nõudsid rootslasilt loobumist tervest Liivimaast. A. 1577 piirasid venelased jälle Tallinnat ja linn päästeti ainult Henrik Klausi p. Horni ja ta poja Karli (vt. neid) vapruse ja osavuse läbi. Eestimaad rüüstati siiski koledal kombel ja rahva olukord oli äärmiselt kurb. Alles selle järel, kui J.-i lang Stephan Bathory (vt.) oli alanud energilist sõjategevust venelaste vastu, hakkasid viimased leplikumalt talitama. Sügisel 1578 löödi venelased ühinenud Rootsi-Poola vägede poolt Võnnu juures ja järgm. a. katsus ülalmainitud Henrik Horn Narvat vallutada, kuid tagajärjetult, mispärast ta, vist küll põhjuseta, kun. viha alla sattus. Tema järglaseks ülempealiku kohale määrati Pontus de la Gardie (vt.), kelle ajal Rootsil edu oli. Olles 1580. a. sügisel vallutanud Soome rindel Käkisalme kindluse, tuli de la Gardie uue a. alul oma vägedega üle kimnikülmunud Soome lahe Eestimaale ja pöördus esiti Läänemaale, kus Karl Henriku p. Horn (vt.) oli äsja vallutanud Koluvere ja Vigala lossi. Nüüd võeti ka Haapsalu tagasi. Siis siirdus de la Gar-